सामान्यरुप

सामान्यरुप:

- विभक्ती प्रत्यय लागण्यापूर्वी किंवा शब्दयोगी अव्यय लागण्यापूर्वी मूळ शब्दाच्या रूपात होणारा बदल.
  उदा- मुल-मुलाला (मूळ शब्द 'मुल' या शब्दाला 'ला' हा प्रत्यय लागणापूर्वी त्याचे 'मुला' हे जे रूप होते त्याला सामान्यरूप म्हणतात.)
  हा बदल शब्दाच्या शेवटच्या अक्षरातील स्वरात होतो.

सामान्यरुपच का म्हणतात:

- कारण विभक्ती प्रत्यय लागण्यापूर्वी शब्दाचे बदलणारे रूप **सर्व विभक्तीत सारखेच म्हणजे सर्वसामान्य** असते.
  उदा- तळे- तळ्यास, तळ्याशी, तळ्याचा, तळ्यात

अनेकवचनी शब्दांच्या बाबतीत सामान्यरुप:

- **अनेकवचनी शब्दांच्या** सामान्यरूपावर **नेहमी अनुस्वार** येतो.
  उदा- मुलींनी, शहरांच्या, खिडक्यांचा.

सामान्यरुप कधी होते?

1) **विभक्तिप्रत्यय** लागण्यापूर्वी
2) **शब्दयोगी अव्यय** लागण्यापूर्वी

उदा- घर- घराजवळ, तळे- तळ्यामध्ये, घोडा- घोड्यासाठी

दंततालव्यांचे सामान्यरुप:

- सामान्यरूप करताना **दंततालव्य वर्णाचा तालव्य वर्ण** होतो.
  उदा.- चमचा- चमच्याने, चोच-चोचीने, राजा-राजाने

स-काराचे सामान्यरुप:

- सामान्यरूप करताना **स-काराचा श-कार** होतो.
  उदा. मासा- माशाने पुल्लिंगी

सामान्यरुपाचे विविध प्रकार

***पुल्लिंगी नामांचे सामान्यरूप:* (Trick- नातवाने धोब्याच्या घोड्याला किलोचा खांबा दिला.)**

क्रं	मूळ शब्द	सामान्यरूप	नियम	उदाहरणे	अपवाद
१	नातू	नातवा-ने	ऊ- वा	भाऊ-भावाने, विंचू-विंचवाने, लाडू-लाडवाचा	पेरू,चाकू,खडू,शत्रू,खेळाडू,पशु,गुरु, साधू
२	धोबी	धोब्या-च्या	ई- या	तेली-तेल्याने, माळी- माळ्याचा	हत्ती, नंदी ,कवी,मुनी, ऋषी,कोबी
३	घोडा	घोड्या-ला	आ-या	कोयता- कोयत्याने, दोरा-ऱ्याचा	आजोबा,दादा,काका,मामा, नाना,चहा
४	किलो	किलो-चा	ओ- ओ	धनको- धनकोस, ऋणको - ऋणकोस	-
५	खांब	खांबा	अ- आ	निर्णय- निर्णयास, काळ-काळाने, वर्ग-वर्गात	-

स्त्रीलिंगी नामांचे सामान्यरुप

- *Trick- एकवचन- शाळेच्या भिंतीच्या विटेला जावेने व बायकोने नदीत फेकले.*
- *अनेकवचन- शाळांच्या भिंतींच्या विटांना जावानी व बायकांनी नद्यांत फेकले.*

क्रं	मूळ शब्द	सामान्यरूप	नियम- एकवचन	नियम- अनेकवचन	उदाहरणे
1	शाळा	शाळे-च्या / शाळां-च्या	आ-ए	फक्त अनुस्वार	भाषा-भाषेचा-भाषांचा माता- मातेला-मातांचा
2	भिंत	भिंती-च्या / भिंतीं-ना	अ-ई तर कधी अ- ए	अ-ई तर कधी अ- आ	विहीर-विहिरीत-विहिरींमध्ये
	वीट	विटे-ला/ विटां-ना			जीभ- जिभेला- जिभांनी
3	जाऊ	जावे-ने/ जावा-नी	ऊ-ए	ऊ-वा	पिसू-पिसवेला- पिसवांना
4	बायको	बायको-ने/ बायकां-नी	ओ-ओ (तेच राहते)	ओ-आ	
5	नदी	नदी-त/नद्यां-त	ई – ई	ई -या	बी-बिचा- बियांचा

नपुसंकलिंगी नामांचे सामान्यरुप

- *Trick - मुलाने कुंकवाने माखलेल्या लिंबाला तळ्यातील पाण्यात फेकले.*

क्रं	मूळ शब्द	सामान्यरूप	नियम	उदाहरणे
1	मूल	मुला-ने	अ- आ	पाखरू- पाखराने, दुकान-दुकानात, पान-पानात
2	कुंकू	कुंकवा-ने	ऊ - वा	आसू-आसवाने , गळू-गळवाचा
	लिंबू	लिंबा-ला	ऊ- आ	लेकरू-लेकराने, कोकरू- कोकराने
3	तळे	तळ्या-तील	ए - या	खोके- खोक्यात, केळे-केळ्यांची
4	पाणी	पाण्या-त	ई - या	लोणी- लोण्याचा, दही- दह्याचा

कुलनामांचे/ आडनांवाचे सामान्यरुप

- आडनांवाचे सामान्यरूप करताना ते <u>अनेकवचनी</u> मानले जाते.
- Trick- शिंदे फडणवीस राणा वाणी कडू (ए- या, अ- आ, आ, ई, ऊ- बदलत नाही)

क्रं	मूळ शब्द	सामान्यरूप	नियम
1	शिंदे	शिंद्यांना	ए- या
2	फडणवीस	फडणवीसांना	अ- आ
3	राणा	राणानां	आ-आ -बदलत नाही
4	वाणी	वाणींना	ई-ई -बदलत नाही
5	कडू	कडूंना	ऊ -ऊ -बदलत नाही

ग्रामनामांचे सामान्यरुप

*सामान्यरूप **केव्हा केव्हा होते** तर केव्हा केव्हा होत नाही.*

Trick - सातारा पुणे मुंबई नागपूर (क्रमाने)

क्रं	मूळ शब्द	सामान्यरूप	नियम
1.	सातारा	साताऱ्याला	आ-या
2.	पुणे	पुण्याला	ए - या
3.	मुंबई	मुंबईला	ई- ई (तीच राहतात)
4.	नागपूर	नागपूरला/नागपुरात	अ –अ (सप्तमीचा "त" लागताना आ- करांत)

विशेषणांचे सामान्यरुप

1) अ,ई ,ऊ - कारांत विशेषणाचे सामान्यरूप होत नाही. (गरीब माणूस, कडू कारले, लोकरी कापड)
2) विभक्तिप्रत्यय लागलेल्या नामांच्या आकारांत विशेषणांचे सामान्यरूप - याकारांत होते. (आयोग)
   भला माणूस -- भल्या माणसाला -
   - जेव्हा नामाला विभक्तीप्रत्यय लागतो तेव्हा आकारांत विशेषण हे याकारांत होते. (भला- भल्या)

सामान्यरुप केव्हा होत नाही ?

1) **एकाक्षरी शब्दाचे होत नाही.** उदा. 'ब' ने 'क' ला मारले.
2) **परकीय भाषेतील शब्दांचे केव्हा केव्हा होत नाही. (केव्हा केव्हा होतेही – ऑफिस-ऑफिसात, बँक-बँकेत)**
   उदा. पर्समध्ये दागिने आहेत.
3) **व्यक्तींच्या विशेषनामांचे सामान्यरूप करत नाही.** उदा. अनिकेतने , अतुलला इ.
   *(**अपवाद :** ऐतिहासिक व पौराणिक व्यक्तींच्या नामांचा उल्लेख करताना -उदा. रावणाने , बाजीरावाने)*

क्रं	सामान्यरूप कोणाचे होत नाही ?		उदाहरणे
1	एकाक्षरी शब्दाचे		'ब' ने 'क' ला मारले.
2	व्यक्तींच्या विशेषनामांचे		अनिकेतने , अतुलला
3	पुल्लिंगी	ओ-करांत	किलो-किलोस
4	स्त्रीलिंगी	ओ-करांत (एकवचनात)	बायको-बायकोला
		ई- करांत (एकवचनात)	नदी- नदीत
5	आडनावे	आ, ई, ऊ	राणा,वाणी, कडू
6	ग्रामनामे	ई	मुंबई-मुंबईला
7	विशेषणे	अ , ई, ऊ	गरीब, लोकरी, कडू

आयोगाने विचारलेले महत्वाचे प्रश्न

1. **खालीलपैकी कोणत्या प्रकारच्या नामांचे व विशेषणांचे सहसा सामान्यरूप होताना मूळ रूपात बदल होत नाहीत? (R. M. Jan. 2023)**

(अ) ईकारान्त कुलनामांचे

(ब) अकारान्त, ईकारान्त, उकारान्त विशेषणे

(क) आकारान्त विशेषणे

(1) (अ) व (ब) बरोबर (2) (ब) व (क) बरोबर

(3) फक्त (अ) बरोबर (4) फक्त (क) बरोबर

2. **सामान्यरूप होताना पुढीलपैकी कोणत्या शब्दाच्या रुपात विकृती होते ?**

(Combine-B-Mains Sept. 2022)

(1) लिंबू (2) कवी

(3) दासी (4) चाकू

3. **ईकारान्त स्त्रीलिंगी ग्रामनामांचे सामान्यरूप कसे होते ? (R. M.- May 2022)**

(1) आकारान्त किंवा उकारान्त

(2) याकारान्त किंवा ओकारान्त

(3) वाकारान्त

(4) यापैकी नाही

4. **एखाद्या शब्दाचे आकारान्त सामान्यरूप होत असेल तर- (राज्यसेवा मुख्य 2019)**

(1) तो शब्द पुल्लिंगी आकारान्तच असला पाहिजे

(2) तो शब्द स्त्रीलिंगी एकारान्तच असला पाहिजे

(3) तो शब्द नपुंसकलिंगी ईकारान्तच असला पाहिजे.

(4) तो शब्द कोणत्याही लिंगाचा असला तरी आकारान्तच पाहिजे.

5. **पुढीलपैकी कोणते विधान बरोबर आहे ? (Combine-C (main) 2018**

(अ) नामास विभक्ती प्रत्यय लागला की सर्वच विशेषणाचे सामान्यरूप या-कारान्त होते.

(ब) ऊ-कारान्त विशेषणांचे सामान्यरूप होत नाही.

(1) फक्त अ बरोबर (2) फक्त ब बरोबर

(3) अ व ब दोन्ही बरोबर (4) अ व ब दोन्ही चूक

6. **'आ-कारांत' पुल्लिंगी नामाचे सामान्यरूप 'या-कारांत' होते. नियमाला ____ हा शब्द अपवाद आहे. (Combine-B Aug. 2018)**

(1) दादा (2) घोडा

(3) नाना (4) मामा

7. **खालील वाक्ये वाचून योग्य पर्याय निवडा. (Agri-May. 2018)**

अ) अ-कारांत विशेषणांचे सामान्यरूप होत नाही.

(ब) विभक्ती प्रत्यय लागलेल्या नामांच्या आकारांत विशेषणाचे सामान्यरूप याकारांत होते.

1) फक्त अ बरोबर 2) फक्त ब बरोबर

3) अ, ब बरोबर 4) अ, ब चूक

8. **खालील वाक्ये वाचून योग्य पर्याय निवडा. (राज्यसेवा मुख्य - 2017)**

(a) एकाक्षरी शब्दाचे सामान्यरुप होत नाही.

(b) परकीय भाषेतील शब्दांचे सामान्यरुप केव्हा केव्हा होत नाही.

(c) ग्राम किंवा देशवाचक विशेषनामाचे केव्हा केव्हा सामान्यरुप होत नाही.

(1) फक्त (a) व (b) बरोबर

(2) फक्त (b) व (c) बरोबर आहेत.

(3) (a), (b), (c) बरोबर आहेत.

(4) (a), (b) चूक व (c) बरोबर आहे.

9. पुढील विधाने वाचा व योग्य उत्तर लिहा. (राज्यसेवा मुख्य 2016)

(a) अकारान्त, ईकारान्त व ऊकारान्त विशेषणांचे सामान्यरुप होत नाही.

(b) ई-कारान्त नपुंसकलिंगी नामांचे सामान्यरुप आकारान्त होते.

(c) अकारान्त पुल्लिंगी नामांचे सामान्यरुप ई-कारान्त होते.

(1) फक्त (a) चूक (2) फक्त (b) व (c) चूक

(3) फक्त (a) व (b) बरोबर (4) फक्त (a) व (b) चूक

10. पर्यायी उत्तरांतील गटाबाहेरचे असलेले 'विशेषणाचे सामान्यरुप' होणारे विशेषण कोणते आहे ?(dSTI 2016)

(1) गरीब (2) भला

(3) लोकरी (4) कडू

11. खालीलपैकी अचूक विधाने कोणती ? (STI मुख्य 2016)

अ) एकाक्षरी शब्दाचे सामान्यरुप होत नाही.

ब) परकीय भाषेतील शब्दांचे सामान्यरुप होत नाही.

(1) अ बरोबर ब चूक (2) अ चूक, ब बरोबर

(3) दोन्ही चूक (4) दोन्ही बरोबर

12. नाम, सर्वनाम किंवा तत्सम शब्द यांना विभक्तीप्रत्यय लागण्यापूर्वी मूळ रुपात जो बदल होतो त्याला काय म्हणतात. (कृषी सेवा 2012)

(1) सरळरुप (2) सामान्यरुप

(3) अपूर्णरुप (4) पूर्णरुप

1	1	2	1	3	4	4	1	5	2
6	#	7	3	8	3	9	2	10	2
11	1	12	2						